

Милосав Ђалић

Б Е Л И Н А

Светлост Париза и чудесне његове сенке избијају му пред очима, искрсавају у мислима, па ништа се није променило у судару са тим белим светом из времена када је дошао пре десет година, после завршене специјализације психијатрије и неурологије у загребачкој психијатријској болници *Врапче* код професора доктора Владе Рогине. Са преко тридесет објављених научних и стручних радова, бавећи се у почетку проблемима биолошке психијатрије и применом неурофизиолошких метода на подручју психопатологије, док се последњих година окреће питањима социјалне психијатрије и епидемиологије психичких поремећаја. Данима и ноћима преседео је усамљен, у болничком музеју у болници *Врапче*, читао писма, белешке, дневнике, молбе и жалбе душевних болесника. Одлазио у одељења, у свом увек чистом и испегланом белом мантилу, са слушалицама већ спремним у ушима, гледао, слушао, разговарао с болесницима, болничаркама, сестрама. Навикао на исцрпан рад, на глад, жегу, креч и камен забачене Пакашнице, навикао на очеву бригадирску дисциплину у послу; волео је рад и у болници, свуда где се нашао, кретао, разговарао, размишљао. Одувек му је у свести присутна белина пакашничког креча из детињства, пре него ли се врао на школе, и белина мантила који је носио у својој професији.

Кречар и лекар? Разлика је велика, изузев белине. Та бела боја. Тај слеп са сунца и земљине коре. Болно бело растресито. И бол је бео. Онај бол, праисконски, који је као лечак понео, дубоко у кречарској души, дубоко у свести своје доброте, нарицања мученика брђанских Хомера за недошлица, за неповратним које оте земља, које поједе креч. Костоглоба. Диринцевина. Вукојебина. А његова мирна и смерна сељачка душа, његова улепљена косица од зноја и беле кречне прашине, његова глава у њеним узвитланим праменовима, размишљала је: бити лекар у белом. Учинити нешто за Пакашницу. Рећи људима: оставите креч. Затрпајте мајдан. Ставите црни барјак над

окном. Тада то никоме није смео рећи. Био је млад. Отац Јеремија, баханалија, рикнуо би на њега, дебеле орловске обрве навукле би му се до пола чела, а зуби, крупни као коњски, жути од дувана, избекељили би се: „Ти материна, само филозофираш! Наша филозофија, међ овиме брди-ма, је: ради док не умреш, у божју матер!“

И никад оцу није смео да спомене бели мантил који је желео, предосећао, жудео за белином књиге, за много књига, за најдебљим књигама. Па је често у густим, угаслим и неповратним ноћима плакао што не може у свет, што не може вечно бити окружен књигама. Вечерима и вечерима је дрхтао над огњем који је преко крупне груд-ве кречних каменова, кад му је отац Јеремија, припит, по-цепао књигу јуначких народних песама, викнуо на њега да је шума одјекнула низ мрак, до ко зна које горске ду-бине: „Те твоје књиге и измотанције, брбљивче. Угледај се на свог брата Младена. На његова широка леђа. Бал-ване би повукао. Оженићу га с једром горштакињом. Кад легне на њу, има да је развали. Кречару књиге не требају, сине Христивоје. Нас одавде никакве књиге неће да из-баве. Нама треба широке шаке, отвордле, флаша најљуће ракије, отров, нешто горко, чемерно!“

Прижељкивао је тада, и сада се сећа, да се једне тамне вечери, кад облачина са западне стране скрије зве-зде, кречна литица одвуче у понор оца Јеремију, као и оца му Радивоја што је одвукла, да се стрмекне као јарац, да дечак осети потпуну белину и прах у том тренутку, а затим да се забели покров од шифонског платна, кад га изнесу у авлију, па му, гологлави, намргођени и спечених лица прилазе сви кречари, палећи му свеће и целивајући га у воштано чело, у испупчене коштане јагодине. А после, као мрца, носиће га у гробље. Пред сваком ће кућом застајати тужна поворка и из ње ће, кроз нарицања и гласну кук-њавау, дозивати покојнике који су умрли пре много година.

Али ништа од свега тога није било: отац је и даље живео и ринтао, постао квргавији и спеченији, какав само кречар може бити, пазио се од јама, огња и провалије. Једном је цигаром, поспан, запалио колибу, пламен је за-хватио шуму која је сва изгорела на неколико хектара. Била је јесен и падало је суво лишће. Пазио је: кад год облак прекрије звезде са западне стране неба, тада гину кречари. То су тако зване Велике вечери, по старинском календару Партезарни мученици. И никад није настрадао, до дубоке старости.

Сети се затим док је био у *Вранчу*: болесници су ис-под прозора на једном свом одељењу написали: „Ми смо овде, јер смо у мањичи“. Да, то је и стање блаженства: човек потпуно распећен, са друге стране ума.

У шест после подне улазио је у воз Версај — Париз, пун уморних туриста с камерама и становника удаљених насеља који су одлазили у шетњу и породичне посете. Ни-је се приближавао ниједноме од њих, седео је подаље од свих, док је воз клопарао огромним предграђима Париза,

чија се светлост бљештаво ширила свуда, ужарена светлост белосветске метрополе на коју Христивоје још није био навикао. У огледалу је могао да препозна своје лице тужног и усамљеног човека, далеко од своје куће; да је сада у некој српској вароши, сви би најпре у њему препознали кречара него лекара.

Шта је онда помислио и шта би сада рекао на онај болеснички напис?

Срећом или несрећом, у душевним болницама налази се сигурно мањина. Да ли је то и разлог што су они у болници? Не, иако се може и тако гледати. Но сигурно је једно — дефиниција лудила кроз векове није била иста. Различите епохе друкчије доживљавају душевну болест. Ако је то за „старе“ било нешто са друге стране, неко проклетство, упућивало на неке поруке, моралне или метафизичке, већ у 16. и 17. веку то спада, као и још неке ситуације (криминал и сиромаштво) у царство неразума. Постоје тако зване „куће сиромаша“ или оно што у Француској називају „хоспитал генерал“. У 19. веку почиње се „царство неразума“ даље диференцирати у вези с победама натуралистике, односно природнонаучне мисли. Помало се тада формира оно што данас називамо медицинским моделом доживљавања душевне болести. Укратко — лудило се почиње посматрати као болест. Овде у болници бораве људи који су душевно болесни и ми их тако доживљавамо.

Кад се будем вратио, замирисаће пшеница и земља, и ја ћу се радовати. Кречане ће опустети, а ја ћу осетити жал што их нико није обновио. Куће ће бити смрдљиве од дима и мемле, а креч ће трнути у земљи, неизваћен, неискоришћен. Окно од кречана ће зарастати у остругу и урочницу. У мени ће остати вечита туга за кречарима, због њихове колективне несреће. Кречари ће напустити свој занат, лежећи под сувим хладовима, напијени ракијом патокком. Шта би рекао мој омиљеник *Кафка* над овом пуштахијом, онај који је целог живота доказивао да су људи мртви и пре своје смрти, а земљу живих сматрао је као тамни вилајет смрти? *Кафка* је говорио: *Ми нисмо грешни само зато што смо јели са дрвета сазнања, него и зато што још нисмо јели са дрвета живота!*

ПОРСАА
ОКТОБРА